

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зозуля О.В.

старший викладач,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

СЕМАНТИКА ПАРОДІЇ І ГРОТЕСКУ В ОПОВІДАННІ Д. БАРТЕЛЬМА «ПАРАГВАЙ»

Одним з найяскравіших американських письменників 60-х років ХХ ст., який сміливо експериментував з художнім текстом за допомогою пародії і гротеску, був Дональд Бартельм. Автор відомого роману «Білосніжка» (1967 р.), він також уславився низкою оповідань, в яких заявив про себе як про автора, який не визнає традиційних канонів літератури. Одним з таких творів є оповідання «Парагвай», яке вперше вийшло друком у журналі «Нью-Йоркер» 1968 року. Пізніше його було включено до збірки «Міське життя» («City Life») та «60 оповідань» («Sixty Stories»). Критики по-різному відреагували на цей твір. Особливо гостро полеміка спалахнула щодо авторської манери оповіді, в якій побачили безліч прихованих смислів та алюзій. Так, Перрі Мейзел вважає «Парагвай» «чистим взірцем» [4] бартельмівської стилістики та ключовим твором збірки «City Life». Критик порівнює Парагвай Бартельма із світом «недосліджених територій», які поступово відкриваються читачеві, як «чужий рельєф для мореплавця» [іbid.]. Дослідник підкреслює багаторівневу семантику закодованих смислів в оповіданні, що, звичайно, вимагає особливих стратегій читацького прочитання.

Інший критик, Дж. Пейн аналізує «Парагвай» з лінгвістичної точки зору, наголошуючи на багаторівневій гетерогенності тексту цього твору. Дослідник зауважує, що «тіло» тексту написане псевдомовою (це мовні «уламки» або мовний «мотлох») [3]. Фрагменти тексту поєднуються Бартельмом у художню цілісність засобами такої мови, що нагадує сміливі експерименти, за допомогою яких автор щоразу порушує канони традиційного слововживання. Саме це відкриває важливий простір для пародії. На думку дослідника, «Парагвай» – це «пародійний коментар» до

усталеної в літературі риторики тексту, витриманого у традиційній манері письма [ibid.].

Зачин оповідання виконаний традиційно у бартельмівській пародійно-гротескній манері. Оповідач-анонім веде щоденник мандрівника, у якому ділиться власними думками і враженнями з приводу подорожі Парагваєм – країною-привидом із дивним ландшафтом і населенням: «*Thus I found myself in a strange country. This Paraguay is not the Paraguay that exists on our maps. It is not to be found on the continent, with a population of 2,161,000 and a capital city named Asuncion. This Paraguay exists elsewhere*» [1, с. 129]¹. Відтак від самого початку автор прямо говорить про те, що у творі йдеться про якусь невідому країну, що існує лише у його уяві. Звичайно, тут відкривається важливий простір для авторської пародійної гри не лише з текстом, а й з реальністю.

Так, Бартельм обирає назву реальної країни на континенті Південної Америки, але створює якусь свою, уявну країну, що існує лише у його фантазії. При цьому він неприховано пародіює науково-етнографічний стиль, характерний подорожнім щоденникам, що традиційно дають характеристики країн для подорожуючих. Він повсякчасно вдається до практики художньої фрагментації та компіляції чужих текстів. Окрім топоніму Парагвай, у самому оповіданні є і об'єкт пародії, на який письменник відкрито посилається. Це книга Джейн Еллен Дункан «Літні пригоди у Західному Тибеті» («*A Summer Ride Through Western Tibet*», 1906) 1906 року, видана у Лондоні. Але якщо для авторки – це конкретна країна, що вражає людину своїми краєвидами та ландшафтами, то для Бартельма Парагвай – це відчужена і невідома територія з власним рельєфом, населенням, горами і річками. У Парагваї «всі жителі мають однакові відбитки пальців, злочини скоюються доволі часто, але ті, яких засуджують, обирають випадково. Кожний несе відповідальність за все, що відбувається у країні» [1, с. 133].

Зміст мандрівних подорожей зводиться автором оповідання до абсурду, що особливо посилюється художнім принципом гротеску у зображенні психоемоційного стану мандрівника-оповідача (у тексті це художні означення «*elated and alert*»²). Розповідь іноді раптово супроводжується короткими пейзажними відступами або описами, у яких часто присутні химери-привиди або гротескні замальовки.

¹ «Отже, я опинився у незнайомій країні. Це не той Парагвай з населенням 2 мільйони 161 тисяча людей і столицею Асунсьйон, що знаходиться на континенті. Цей Парагвай розташований у іншому місці»

² «напружено-схвильований»

Зокрема, у гротескній манері автор бачить небо над головою мандрівника: «*Flights of white meat moved through the sky overhead in the direction of the dim piles of buildings*» [1, с. 129]¹. Порівняння хмар із «шматками білого м'яса» – спотворення їхніх реальних форм та акцент на їхній неправдоподібності і навіть натуралістичності – є, власне, авторською формою гротескного окарікатурення реальності.

Інша деталь, яку автор запозичив у художників і якою привертає увагу читача, – це червоний колір. Представники такої мистецької течії середини ХХ ст. у США як абстрактний експресіонізм, прихильником якого був Дональд Бартельм, використовували червоний колір доволі символічно. Розшифровуючи смисл червоного на їхніх картинах, критики зазначали, що у них цей колір символізує хаос та зміни [2]. В іконописі ж червоний має підкреслено подвійний смисл: це символ і жертвовної крові, і життя чи воскресіння одночасно.

У Бартельма, опинившись у парагвайському місті, оповідач зустрічає темноволосу дівчину, «закутану у червону шаль-хустину» [1, с. 129]. У главі «За стіною» мандрівник опиняється посеред червоного сніжного поля, босоніж: «*Behind the wall there is a field of red snow. I had expected that to enter it would be forbidden <...> I had expected that walking in it one would leave no footprints, or that there would be some other anomaly of that kind, but there were no anomalies*» [1, с. 132]². Герой переймається побаченим і намагається знайти смисл, запитуючи про сенс червоного снігу; для нього побачити червоний сніг – це загадка і магія. Але його компаньйонка лише зауважує, що, як і інший сніг, цей червоний «*притягує до себе роздуми і бажання походити по ньому*» [1, с. 134]. Тому немає сенсу шукати смисл у побаченому, світ з подібними червоними краєвидами уже сам по собі є фактом людського існування. Адже у жодної людини не виникає бажання розібратися у тому, що марсіанські краєвиди також рожево-червоні. Червоне сяйво над червоним сніжним полем хоча й натякало на певну таємничість, але «таку, у якій не було смислу розбиратися». Це була «повсякденна, невисокої якості таємниця» [1, с. 134].

Отже, апелюючи у тексті оповідання до червоного кольору, Бартельм не стільки намагається відкрити якісь таємні смисли, скільки дає зрозуміти те, що людина часто просто приписує певним

¹ «Хмари, схожі на шматки білого м'яса, просувалися по небу над моєю головою у бік тьмяної купи будівель»

² «За стіною лежить поле, вкрите червоним снігом. Я гадав, що вхід туди заборонений. Я думав, що на ньому не залишаться слідів, чи чогось подібного, але ніяких аномалій не передбачалось»

речам або явищам певні ярлики. Тому письменник у творі повсякчасно проголошує думку про те, що до світу треба ставитися безтурботно, не переймаючись тим, що світ постає у викривленому до непізнаванності вигляді.

У «Парагваї» Бартельм порушує традиційну логіку художньої оповіді засобами гротескного зображення світу і пародії, що унеможлиблює сприйняття смислу художнього тексту традиційно і однозначно. Хаотично зібрані фрагменти тексту дають неочікуваний результат його прочитання з боку читача. Гротескно-пародійна гра стирає межі між вигаданим і реальним, у результаті якої метасемантичність оповідання породжує пародійну гру як на рівні тексту, так і при зображенні світу.

Список використаних джерел:

1. Barthelme D. *Sixty Stories* / D. Barthelme. – N.Y.: G.P. Putnam's Sons, 1981. – 457 p.
2. Menand Louis. *Saved from Drowning. Barthelme reconsidered.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.newyorker.com/magazine/2009/02/23/saved-from-drowning>.
3. Payne Johnny. *Conquest of the New Word: Experimental Fiction and Translation in the Americas* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=qRblAgAAQBAJ&pg=PT71&lpg=PT71&dq=Herko+Mueller&source=bl&ots=jdkHTYbVjA&sig=ACfU3U0xvsrMTvlhoi5HqpOVofZRNU0BDA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwin4OXOk5HgAhVoAhAIHRiJArIQ6AEwEXoECAIQAQ#v=onepage&q=Herko%20Mueller&f=false>.
4. Perry Meisel. *Mapping Barthelme's "Paraguay"* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://perrymeisel.blogspot.com/2010/09/mapping-barthelmes-paraguay.html>.